

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ БІОТЕХНОЛОГІЙ ТА
АКВАКУЛЬТУРИ
КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ ПРОДУКЦІЇ
ТВАРИННИЦТВА

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

к. с.-г. н., доцент

_____ Тетяна ПУШКАР

« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»
освітньої програми «Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва»
за спеціальністю 204 Технологія виробництва і переробки
продукції тваринництва

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ВІДТВОРЕННЯ ТА ВИРОЩУВАННЯ МОЛОДНЯКУ КОНЕЙ ЧИСТОКРОВНОЇ ВЕРХОВОЇ ПОРОДИ В УМОВАХ ПП «РИМЧУК» НОВОБУЗЬКОГО РАЙОНУ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Науковий керівник: к. с.-г. н., доцент кафедри
технології виробництва і переробки продукції
тваринництва

Світлана КОСЕНКО _____

Рецензент: к. с.-г. н., доцент кафедри

Виконав здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти денної форми навчання
освітньо-професійна програма «Технологія
виробництва і переробки продукції тваринництва»
спеціальність 204 Технологія виробництва і
переробки продукції тваринництва

Катерина РИМЧУК

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання на
відповідне джерело.*

_____ Катерина РИМЧУК

ОДЕСА – 2026

ЗМІСТ

Реферат	3
Перелік умовних скорочень	4
Вступ	5
Розділ 1. Огляд літератури	7
1.1. Історія створення чистокровної верхової породи та селекційна мета	7
1.2. Характеристика екстер`єрних та інтер`єрних показників коней чистокровної верхової породи	14
1.3. Селекційно-племінна робота з чистокровою верховою породою в Україні	17
1.4. Аналіз лінійної структури породи в Україні	23
Висновок з огляду літератури	26
Розділ 2. Матеріал, умови і методика виконання роботи	27
2.1. Місце та об'єкт досліджень	27
2.2. Методика виконання роботи	28
Розділ 3. Розрахунково-технологічна частина	30
3.1. Технологія годівлі та утримання коней в господарстві	30
3.2. Характеристика племінного ядра в господарстві	40
3.3. Технологія вирощування та тренінгу молодняку чистокровної верхової породи	45
3.4. Економічна ефективність вирощування коней чистокровної верхової породи в умовах ПП "Римчук"	51
Висновки	55
Пропозиції виробництву	56
Список використаної літератури	57

РЕФЕРАТ

випускної роботи бакалавра спеціальності 204 - «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва» навчально-наукового інституту біотехнологій та аквакультури Римчук К. на тему: «Аналіз технології відтворення та вирощування молодняку коней чистокровної верхової породи в умовах ПП «Римчук» Новобузького району Миколаївської області»

Кваліфікаційна робота складається з 59 сторінок друкованого тексту, містить 18 таблиць та 10 рисунків; для її написання було вивчено та оброблено 31 літературне джерело.

Метою роботи є аналіз племінного ядра господарства та дослідження технологічних процесів відтворення, вирощування і тренінгу молодняку чистокровної верхової породи в умовах ПП «Римчук».

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні задачі: дослідження умов годівлі та утримання коней чистокровної верхової породи різних статеві-вікових груп у господарстві; аналіз складу племінного поголів'я чистокровних коней у господарстві; вивчення основних елементів технології відтворення, вирощування та заїздки молодняку; розрахунок економічної ефективності відтворення та вирощування коней чистокровної верхової породи.

Встановлено, що середня оцінка екстер'єру жеребців, що використовуються в господарстві, становить 3,95 бали за 5-бальною системою. Найбільшу питому вагу в лінійній структурі маточного поголів'я мають кобили лінії Норсерн Дансера (43,8%); найменшу - кобили ліній Плассі та Рауфбольда - по 1 голові (6,3%).

Економічна ефективність вирощування чистокровних коней у господарстві є збитковою: рівень рентабельності становить - 22,8%.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Умовне позначення, скорочення	Розшифровка
ВХ	висота в холці
ГОЛ	голів
ГН.	гнідий
жер	жеребець
К.З.	кінний завод
коб	кобила
ОГ	обхват грудей
ОП	обхват п'ястка
ПП	приватне підприємство
с	секунда
ХВ	хвилина

ВСТУП

Конярство є важливою складовою галузі тваринництва, що охоплює розведення, утримання та використання коней із урахуванням наукових досягнень іпології — науки, яка вивчає біологічні, фізіологічні та господарські особливості коней.

В умовах реформування агропромислового комплексу та становлення ринкових відносин подальший розвиток конярства набуває особливого значення для вирішення низки виробничих, економічних і соціальних завдань. У зв'язку з цим актуальним є цілеспрямоване вдосконалення заводських порід коней, а також оптимізація методів оцінювання їхньої роботоздатності та відбору тварин для племінного використання.

Діяльність у галузі конярства в Україні координується державним підприємством Конярство України та асоціацією Укрконепром. Станом на сьогодні загальний генофонд племінного конярства України охоплює 16 порід коней, серед яких частка чистокровної верхової породи становить 10,6 % [17].

Чистокровна верхова порода є однією з провідних у світовому конярстві та виступає основою міжнародної індустрії кінних перегонів із значними економічними обсягами. Представники цієї породи характеризуються високими показниками жвавості на галопі та комплексом цінних якостей, необхідних для досягнення високих результатів у скаковому спорті.

Але за останнє десятиріччя престиж чистокровного конярства України значно знизився у зв'язку з обмеженим технологічним та організаційним забезпеченням, воєнним станом та окупацією провідних кінних заводів - Деркульського, Стрілецького, АФ "Мангуш" та "Мілленіум". Поголів'я Дніпропетрівського кінного заводу було евакуйовано в інші господарства (філія "Південьконецентр" та Олександрійський кінний завод), тому не мало змоги приймати участь у скачках минулого сезону. Отже чистокровне конярство на філії "Одеський іподром" представляли приватні власники: ПП "Римчук" і Г.В. Кашуба, а також вихованці філії "Олександрійський к.з. № 174". Таким чином, у

зв'язку зі скороченням чистокровного поголів'я державних тварин, значно зросла роль приватних власників в системі чистокровного кіннозаводства.

Сучасний етап розвитку призового кіннозаводства зумовлює необхідність суттєвого підвищення рівня роботоздатності коней чистокровної верхової породи та прискорення процесів її селекційного вдосконалення. Реалізація цього завдання можлива за умови впровадження більш ефективних методичних підходів до оцінювання роботоздатності коней, а також інтенсифікації селекційного процесу. У зв'язку з цим обрана тема дослідження є актуальною та має важливе наукове і практичне значення.

Метою роботи є аналіз племінного ядра господарства та дослідження технологічних процесів відтворення, вирощування і тренінгу молодняку чистокровної верхової породи в умовах ПП «Римчук».

Для досягнення поставленої мети було визначено наступні задачі:

- дослідити умови годівлі та утримання коней чистокровної верхової породи різних статеві-вікових груп у господарстві;
- проаналізувати склад племінного поголів'я чистокровних коней у господарстві;
- вивчити основні елементи технології відтворення, вирощування та заїздки молодняку;
- розрахувати економічну ефективність відтворення та вирощування коней чистокровної верхової породи.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1 . Історія створення чистокровної верхової породи та селекційна мета

Чистокровна верхова порода відзначається винятковою жвавістю та стабільною спадковою передачею селекційно цінних ознак. Її формування відбувалося у XVII–XVIII століттях, у період, коли англійська аристократія активно захоплювалася верховим полюванням і кінним спортом.

Для селекційної роботи відбирали найшвидших, найбільш витривалих і фізично розвинених коней східного та середземноморського походження, зокрема арабських, турецьких, берберійських, а також іспанських і неаполітанських тварин [30].

У процесі формування породи застосовували відтворювальне схрещування найкращих жеребців східних порід із місцевими кобилами верхового типу та східного походження. На початкових етапах розведення значну роль відігравав тісний інбридинг, що сприяв закріпленню бажаних ознак.

Засновниками породи вважаються жеребці східного походження: арабський Дарлей Арабіан, берберійський Годольфін Арабіан та турецький Бейєрлей Тюрк. Від них походять три основні лінії: Екліпс (руда масть, 1764 р.), Метчем (гніда масть, 1748 р.) та Кінг Херод (гніда масть, 1758 р.). Починаючи з 1793 року, коли була започаткована племінна книга чистокровних верхових коней, до неї вносять лише потомків зазначених жеребців.

Родоводи жеребців Метчема, Кінг Херода та Екліпса простежуються на 3–12 поколінь назад і сягають коней східного походження. У їхніх генеалогічних лініях зафіксовано клички 33 жеребців, серед яких 11 були турецького походження, 10 — берберійського, 8 — арабського та 4 — невстановленого походження [12].

Кількість кобил-родоначалниць, що використовувалися в Англії для відтворення, становить близько 50 голів, а також невелика кількість тварин, завезених до Америки. У їхніх родоводах спостерігається багаторазове повторення одних і тих самих кличок, що свідчить про широке застосування

споріднених паруваль уже на ранніх етапах формування чистокровної верхової породи.

Інбридинг використовувався в різних ступенях інтенсивності — від тісного (включаючи парування батько–дочка) до віддаленого спорідненого розведення. Подальша селекційна робота була спрямована на поєднання сформованих ліній шляхом кросування з одночасним жорстким відбором та обов'язковими іподромними випробуваннями [2].

Починаючи з 1751 року в Англії почали видавати «Скаковий календар», у якому фіксували результати іподромних випробувань, що вже набули значного поширення. Це дало можливість здійснювати систематичний племінний відбір коней за показниками жвавості, а також за пов'язаними з нею характеристиками екстер'єру та інтер'єру.

Первинно дистанції скакових випробувань були досить тривалими і становили 5–15 км за умови ваги вершника близько 73 кг. З часом відбулося скорочення дистанцій, а також зменшення маси жокея. У результаті цього акцент у випробуваннях змістився від дорослих, повністю сформованих коней до молодших тварин, що дало можливість здійснювати більш ранній відбір племінного матеріалу та значно прискорило процес удосконалення породи. У 1793 році було опубліковано перший том племінної книги чистокровних верхових коней.

Важливу роль у формуванні жжавісних якостей породи відіграло запровадження грошових призів у скакових змаганнях. Найстарішим класичним випробуванням вважається приз «Сент-Леджер», започаткований в Англії у 1776 році. Найпрестижніші змагання для трирічних коней — «Дербі», засноване у 1780 році лордом Едуардом Дербі на честь перемоги його кобили. Роком раніше було введено приз для трирічних кобил — «Оакс». У 1809 році з'явилися також призи «2000 гіней» та «1000 гіней». Висока фінансова цінність цих нагород стимулювала власників до селекції коней із максимально вираженою жжавістю [31].

У практиці скакових випробувань протягом тривалого часу не фіксували рекорди жвавості, надаючи перевагу оцінці «стилю скачки». Вперше офіційно показник жвавості було зафіксовано у 1846 році під час класичного призу «Дербі» на Епсомському іподромі (Англія), де результат становив 2 хв 55 с [25].

Подальше зростання показників жвавості відбувалося повільними темпами: у період 1846–1866 років покращення склало 5 с, а з 1866 по 1886 рік — 42/5 с. У 1914 році абсолютний рекорд жвавості підвищився ще на 63/5 с і досяг 2 хв 38 2/5 с. У 1936 році він становив 2 хв 33 4/5 с, а після впровадження автоматичного хронометражу — 2 хв 33,90 с. Таким чином, за 90 років проведення «Дербі» в Англії показник жвавості покращився приблизно на 21 с.

У результаті інтенсивної селекційної роботи, систематичних випробувань та добору за продуктивними ознаками чистокровна верхова порода сформувалася як найшвидша у світі. Світовий рекорд на дистанції 1000 м належить чистокровній англійській кобилі Індіженус і становить 53,3 с [27].

Завдяки високій популярності вже з початку XVIII століття коней чистокровної верхової породи активно експортували з Англії до багатьох країн світу. Це сприяло значному впливу породи на розвиток світового конярства, оскільки її використовували при створенні та вдосконаленні низки порід як верхового, так і упряжного напрямів продуктивності.

Порівняно з провідними центрами чистокровного конярства Великобританії, США та Японії, у Німеччині цей напрям розвитку має відносно менші масштаби [28].

Чистокровні англійські коні почали завозитися до Німеччини наприкінці XVIII століття, насамперед у вигляді жеребців, які використовувалися для поліпшення верхових якостей місцевого поголів'я напівкровних порід. Перші тоталізатори були відкриті в Гамбурзі у 1870 році, а в Берліні — у 1875 році. У 1874 році при Уніон-клубі було створено експертні комісії, на які покладалися функції ведення племінних книг і скакових календарів.

На сьогодні в Німеччині функціонує 55 іподромів, з яких 21 має національний статус. Щороку проводиться близько 300 скакових випробувань, а в

індустрії скакового конярства задіяно приблизно 6000 осіб. Головним національним призом є «Дербі», що розігрується в Гамбурзі [5].

Перші представники чистокровної верхової породи з'явилися на території України наприкінці XVIII століття. Водночас окремі жеребці та кобили завозилися значно раніше представниками аристократичних родів. Від цього періоду бере початок вітчизняна селекція, яка формувалася переважно на основі використання плідників двох основних ліній — Сент-Саймона та Бенд Ора.

Найстарішою серед імпортованих кобил чистокровної верхової породи, за даними першого тому Студбуку, вважається гніда кобила Sting (1775 р. н.), отримана від поєднання жеребця Херода з кобилою Цигнет, що належить до лінії Бейерлей Тюрка [29].

Одним із найвидатніших представників дореволюційного чистокровного конярства був переможець англійської Трійної корони — Галті Мор, який походив по лінії Бенд Ора. Він використовувався на Харківському парувальному пункті, де протягом шести років було спаровано 235 висококласних кобил.

Попри значну племінну цінність, Галті Мор не став засновником нової генеалогічної лінії, хоча залишив після себе численне потомство високої якості. За результатами досліджень І. Ткачової [23], у родоводах коней вітчизняної селекції, зокрема у популяціях 1980-х років, виявлено клички десяти синів цього жеребця. Його син Фервор став засновником власної, достатньо потужної лінії, яка зберігається й донині [19]. Декілька його дочок стали основою цінних маточних родин.

У зазначений період імпорт племінного матеріалу чистокровної верхової породи здійснювався інтенсивно, а заводчики також практикували відправку маток для парування до провідних кінних заводів Європи. Наприкінці XVIII — на початку XIX століття одним із провідних репродукторів чистокровних коней у Європі був Хреновський кінний завод, для якого граф О. Г. Орлов закупив висококласних жеребців і кобил, зокрема трьох синів Екліпса.

Починаючи з 1825 року, у великих містах почали створюватися скакові товариства. У 1826 році було видано другий том Англійського Студбуку, а у 1836

році — перший том племінної книги чистокровних верхових коней, до якої було внесено 287 жеребців і 366 кобил.

Перед 1914 роком у тодішній імперії налічувалося близько 2000 кобил чистокровної верхової породи. До 1917 року було видано 14 томів та 2 додаткові випуски Державної племінної книги чистокровних верхових коней, що свідчить про високий рівень організації племінної роботи з породою у той період [1].

Наприкінці XIX — на початку XX століття поголів'я чистокровних коней мало чітко сформовану лінійну структуру, яка загалом відповідала європейським стандартам як за складом родоначальників і продовжувачів провідних ліній, так і за їх співвідношенням у породі. Генетична база постійно оновлювалася за рахунок імпорту нащадків провідних племінних плідників Західної Європи, яка на той час визначала напрями розвитку чистокровного конярства. Від більшості завезених жеребців отримували цінних продовжувачів ліній.

Серед провідних осередків розведення чистокровних коней в Україні слід відзначити Державний чистокровний кінний завод імені І. М. Лазарева, заснований у 1915 році в Полтавській губернії, де утримувалося 61 голова племінного поголів'я [13].

Значна частина висококласного племінного матеріалу була втрачена внаслідок подій 1917 року та Громадянської війни. Станом на перепис 1920 року в господарствах залишалося лише 183 чистокровні кобили та 193 цінні жеребці [1].

Починаючи з 1921 року, коли кінні заводи України, що спочатку створювалися як військово-ремонтні господарства для забезпечення потреб кавалерії, були реорганізовані в державні, розпочалося активне поповнення їх поголів'я конями чистокровної верхової породи. Відновлення діяльності кінних заводів зумовило необхідність відновлення системи іподромних випробувань.

Уперше після революційних подій випробування верхових коней в Україні були проведені у 1921 році в Харкові на відновленому іподромі. Такі випробування дали змогу об'єктивно оцінити племінні якості коней та стали поштовхом до організації подібних заходів в інших містах, а також до створення спеціалізованих конярських товариств [10].

У 1930-х роках, завдяки інтенсивному розвитку галузі та зростанню чисельності поголів'я, в Україні налічувалося близько 4,6 млн коней [13].

На початку 1940-х років в провідних племінних господарствах України, зокрема у Стрілецькому кінному заводі та заводі «Восход», сформувався специфічний тип чистокровного коня. Він найбільшою мірою відповідав вимогам вітчизняного конярства та відрізнявся від імпортованих представників породи. Для нього були характерні більша масивність, добре розвинений корпус, міцна конституція, а також висока жвавість і витривалість на подовжених дистанціях [7].

Починаючи з 1950-х років в Україні проводилася систематична селекційно-племінна робота з чистокровою верховою породою, до якої були залучені Стрілецький і Деркульський кінні заводи Луганської області, Дніпропетровський та Онufrіївський кінні заводи Кіровоградської області. У цей період поголів'я чистокровних коней становило близько 1500 голів, у тому числі 208 жеребців-плідників і приблизно 700 маток.

У той самий час до СРСР було імпортовано з Німеччини онука Фервора — жеребця Kovine (Хрусталь), який справив помітний вплив на подальший розвиток як чистокровного, так і напівкровного конярства вітчизняної селекції [58].

У період 1954–1960 років чистокровне конярство зазнало суттєвого скорочення на тлі загального зменшення кінського поголів'я, однак у подальшому спостерігалось поступове відновлення та зростання як кількісних, так і якісних показників галузі [1].

Починаючи з 1960-х років розвиток чистокровного кіннозаводства набув більш інтенсивного характеру. Племінна робота базувалася на чітко визначених критеріях відбору, кількісній та якісній оцінці селекційних ознак у поєднанні з індивідуальним підбором пар. Методичні підходи до вдосконалення породи були розроблені низкою дослідників, зокрема Д. А. Волковим, Б. М. Гопкою, Б. К. Камбеговим, Е. М. Перном та О. О. Новіковим [7].

Завдяки інтенсивній селекційній роботі, використанню високоякісного імпортного племінного матеріалу зі США та Франції, а також впровадженню

зарубіжних технологій вирощування і тренінгу, вже у 1960–1970-х роках у СРСР отримували коней, що за рівнем ігрових та спортивних якостей наближалися до світового класу. До таких представників належать Харків, Сімбол, Фактотум, Імі, Хорбел, Арроганец, Забег, Регістратор, Дельфін, Імперіал, Анілін, Габон.

При цьому слід враховувати, що чисельність чистокровного поголів'я у вітчизняних кінних заводах залишалася відносно невеликою — близько 650 кобил, тоді як у США цей показник становив 17 000, у Великій Британії — 9 400, а у Франції — 5 500 голів [26].

Подальшому розвитку породи значною мірою сприяла участь коней вітчизняної селекції в міжнародних змаганнях. Вперше українські та радянські жокеї взяли участь у міжнародних скакових випробуваннях у США у 1958 році (Великий Вашингтонський приз) [12].

У 1958–1959 роках коні вітчизняної селекції посідали 5–6 місця, у 1960 році — третє місце (Н. Насібов на коні Забег) та четверте місце (П. Боровий на коні Задорний), а у 1966 році — друге місце (Н. Насібов на коні Анілін). Загалом у цих змаганнях вітчизняні представники виступали вісім разів, виборовши одне друге, два третіх та три четвертих місця.

У 1964 році коні вітчизняної селекції вперше брали участь у «Призі Європи» у Західній Німеччині, де посіли друге місце (А. Зекашев на коні Мурманськ). У 1965–1966 роках цей престижний приз двічі вигравав Н. Насібов на видатному жеребці Аніліні. Починаючи з 1955 року, національна команда регулярно брала участь у міжнародних стипль-чезах, у тому числі в одному з найскладніших випробувань — Пардубицькому стипль-чезі (Чехія).

У 1970-х роках кобили відтворювального складу чистокровної верхової породи були представлені 175 маточними родинами [5]. В кінних заводах України найціннішими вважалися такі родини, як Гаїті II, Долина (Онуфріївський кінний завод), Гамін, Розальда, Сорнетта (Стрілецький кінний завод) та Трибуна (Дніпропетровський кінний завод). Високими скаковими якостями вирізнялися жеребці-плідники Анілін, Афінс Вуд, Монконтур, Ават і Датун.

В Україні, як і в інших країнах, коней чистокровної верхової породи використовують у скаковій індустрії, у класичних видах кінного спорту (конкур, триборство), а також у відтворювальному схрещуванні з напівкровними породами з метою поліпшення їх екстер'єрних і функціональних характеристик [7].

Після здобуття Україною незалежності чистокровне кіннозаводство значною мірою перейшло у приватний сектор. Загальна чисельність поголів'я дещо зменшилася, проте суттєво зросла частка імпортованих плідників, що вплинуло на генеалогічну структуру породи, її тип, екстер'єрні та жвавісні показники. Водночас слід відзначити, що система селекції чистокровної верхової породи в Україні залишається недостатньо висвітленою у науковій літературі.

1.2. Характеристика екстер'єрних та інтер'єрних показників коней чистокровної верхової породи

Сучасні представники чистокровної верхової породи характеризуються відносно крупною конституцією, добре розвиненим тулубом, сухим типом тілобудови та вираженою мускулатурою, що забезпечує високу рухову активність. Голова, як правило, невелика, суха, з переважно прямим профілем. Шия довга, рівна; холка чітко виражена, висока та подовжена; спина і поперек вирізняються прямолінійністю та міцністю; круп довгий, часто дещо похилий.

Кінцівки довгі, з добре розвиненою мускулатурою та чітко окресленими сухожилками. Суглобовий апарат зазвичай добре сформований і рельєфно виражений. Серед найбільш поширених вад екстер'єру відзначаються букшина, брокдаун, козинець, курба, рорер і блютерство. Плодючість кобил у середньому є відносно невисокою. Темперамент коней енергійний і рухливий, однак у ряді випадків спостерігається підвищена нервовість.

Найпоширенішими мастями є гніда та темно-гніда, а також каракова, руда, ворона і сіра.

Середні проміри чистокровних коней у кінних заводах Україна становлять, см: жеребці — 162,9 – 186,9 – 20,3; кобили — 160,2 – 185,3 – 19,5 [3,24].

Згідно з численними дослідженнями, коні чистокровної верхової породи суттєво перевищують за низкою фізіологічних показників тварин таких порід, як ахалтекінська, арабська, орловська та українська рисисті, а також ваговозні породи за показниками кількості та кисневої ємності крові, вмістом гемоглобіну й еритроцитів, а також систолічним об'ємом серця [28].

Однією з найцінніших характеристик цієї породи є висока консолідація типу та ознак, а також виняткова роботоздатність у скакових випробуваннях. У таблиці 1.1 наведено рекорди коней чистокровної верхової породи в різних країнах.

Таблиця 1.1

Рекорди жвавості коней чистокровної верхової породи для різних країн, хв. с.

Дистанція, м	Україна	Англія	Франція	США
1200	1.12,1	1.11,3	1.14,4	1.06,6
1400	1.23,0	1.20,6	1.22,0	1.19,4
1600	1.37,0	1.32,4	1.32,2	1.33,4
1800	1.51,6	1.52,4	1.51,1	1.44,8
2000	2.03,0	2.03,3	2.03,2	1.57,4
2400	2.28,0	2.26,9	2.27,4	2.24,0

Коні чистокровної верхової породи проходять випробування у гладких, бар'єрних скачках та стипль-чезах. В Україні проводяться виключно гладкі скачки, у межах яких передбачено розіграш 31 призу. Відповідно до міжнародної класифікації, призи поділяються на три групи: перша — 7, друга — 15, третя — 9. Призи першої групи є найбільш престижними та використовуються як основний критерій оцінювання скакового класу як жеребців, так і кобил. До них належать Великий дворічний, приз Президента України (Сент-Леджер), Великий приз для кобил (Окс), Великий український приз (Дербі), Великий літній (2000 гіней), приз Заповіді (1000 гіней) та приз України (Порівняльний) [14].

Одним із ключових напрямів селекційно-племінної роботи з породою є підвищення скакового класу, поліпшення відтворювальної здатності кобил, а

також удосконалення екстер'єру шляхом усунення окремих недоліків і вад. Реалізація цих завдань можлива лише за умов чистопородного розведення, застосування індивідуального відбору та підбору, використання імпорتنих плідників, а також пошуку й впровадження ефективних внутрішньопородних кросів.

Важливим також є забезпечення оптимальних умов годівлі та утримання, оскільки порода характеризується підвищеною вимогливістю до факторів середовища. Значна роль у роботі з породою належить обслуговуючому персоналу, а також кваліфікованим тренерам і жокеям, які здійснюють контроль за процесом тренування та випробувань коней [18].

У практиці чистокровного конярства значне місце посідає оцінювання плідників за якістю потомства. Їх племінна цінність визначається за кількістю нащадків, особливостями їх екстер'єру та показниками роботоздатності, зокрема кількістю перемог і сумами призових виграшів. На основі цих даних розраховують індекс успіху, а також показник дистанційної спеціалізації конкретного коня.

У межах чистокровної верхової породи окремі генеалогічні лінії відрізняються не лише особливостями походження, а й характером прояву скакових якостей. Частина коней демонструє найкращі результати на коротких дистанціях, інші — на середніх або подовжених відрізках. У зв'язку з цим у міжнародній практиці прийнято поділяти коней за типом дистанційної роботоздатності на спринтерів, мілерів, коней проміжного типу та стайєрів. Така класифікація дозволяє більш точно оцінювати спортивний потенціал тварин і визначати напрями їх подальшого племінного використання. У світовій практиці чистокровного конярства діють вимоги міжнародних організацій, що регулюють племінну роботу з породою, зокрема: заборона штучного осіменіння кобил і трансплантації ембріонів; забезпечення централізованого, об'єктивного обліку поголів'я; регулярне видання племінних книг; широке використання міжнародного генофонду шляхом імпорту та експорту племінної продукції; а також стандартизація статистичної звітності [29].

1.3. Селекційно-племінна робота з чистокровною верховою породою в Україні

Селекційна робота з чистокровною верховою породою в Україні спрямована на підтримання генетичної цінності поголів'я, удосконалення спортивних характеристик та підвищення конкурентоспроможності коней на іподромах різного рівня. Основою племінної роботи є цілеспрямований відбір тварин і раціональний підбір батьківських пар з урахуванням походження, роботоздатності та екстер'єрних особливостей [16].

Відбір за фенотиповими ознаками має суттєве значення в роботі з породою, що зумовлено тривалим інтервалом зміни поколінь і відносно низькою плодючістю кобил. На сучасному етапі відбір здійснюється за п'ятьма основними показниками: скаковим класом, жвавистю, дистанційною спеціалізацією, екстер'єром і промірами. Для кожної з цих ознак встановлюються відповідні критерії оцінювання.

У сучасному чистокровному конярстві головним критерієм племінної цінності дедалі частіше виступає рівень прояву спортивної роботоздатності. Разом із тим ця ознака формується під впливом не лише спадковості, а й умов утримання, годівлі, тренінгу та системи випробувань. Саме тому оцінювання молодняку повинно бути комплексним і враховувати не лише кількість перемог, а й стабільність виступів, рівень жвавості, дистанційну витривалість і здатність коня до призової боротьби.

Практика показує, що кількість перемог і призових місць, яка традиційно використовується у кінних заводах як основний критерій оцінки роботоздатності, не завжди повною мірою відображає скаковий клас коня і, відповідно, не може бути єдиним надійним показником його племінної цінності.

Перемоги у призах є важливим, але не єдиним критерієм оцінювання. Не менш значущими характеристиками, що визначають рівень роботоздатності коней, є проявлена жвависть, дистанційна витривалість, скороспілість, здатність до призової боротьби та стабільність виступів [31].

Однією з важливих господарсько-корисних ознак у чистокровному конярстві є скороспілість. Коні, які раніше досягають фізіологічної та функціональної зрілості, здатні вже у дворічному віці демонструвати високі результати під час випробувань. Це має значне економічне значення, оскільки дозволяє швидше проводити селекційний відбір та скорочувати інтервал між поколіннями. На рівень розвитку скороспілості впливають як спадкові чинники, так і умови вирощування молодняка [4].

Водночас коні чистокровної верхової породи української селекції характеризуються недостатнім рівнем скороспілості. В останні роки її розвиток значною мірою стримують такі чинники, як недостатній рівень і якість годівлі молодняка, підсисних і жеребних кобил, відсутність або обмеженість пасовищ, недостатній рівень моціону, а також низький професійний рівень заводського та іподромного тренінгу і системи випробувань.

У селекційній роботі важливе значення має відбір до відтворного складу жеребців і кобил, які перемогли у традиційних скачках I–III груп і демонстрували високу жвавистість у дворічному та трирічному віці під час випробувань.

Для жеребців показник жвавості у дворічному віці в перерахунку на 1000 м має становити не менше 1,05 с, тоді як для кобил — не менше 1,07 с [23].

Одним із важливих елементів роботоздатності є дистанційна спеціалізація, яка проявляється у здатності коня демонструвати скакову витривалість на різних дистанціях за умови необхідної кількості стартів. Кількість виступів і рівень витривалості є показовими індикаторами конституціональної міцності, ступеня експлуатаційного навантаження, а також здатності тварини витримувати інтенсивні зусилля в умовах традиційних скачок. Усе це має важливе значення при відборі молодняка до відтворного складу.

Вагоме місце також посідає здатність коней до призової боротьби. Конкуренція за перемогу у скачках потребує значного фізіологічного та нервово-м'язового напруження, що дозволяє об'єктивніше оцінити індивідуальні переваги тварини. Чистокровний кінь, який здобув перемогу з високою жвавистістю або посів

призове місце в головних традиційних скачках, але не здатний повторювати подібні результати в інших стартах, не становить значної цінності як для іподромного спорту, так і для подальшого племінного використання.

Під час відбору жеребців-плідників необхідно враховувати результативність і стабільність виступів у традиційних призах. Для зарахування жеребця до відтворного складу він повинен, як мінімум, виграти три традиційні скачки I групи (Великий дворічний, Дербі, приз Президента України) або п'ять скачок II–III груп (Літній, Задорного, Великий спринтерський, Відкриття, міста Києва) [18].

Оптимальні показники жвавості жеребця повинні становити не нижче: 1000 м — 1,01 с; 1200 м — 1,12 с; 1600 м — 1,39 с; 2000 м — 2,03 с; 2400 м — 2,30 с; 2800 м — 2,59 с [9].

Відбір жеребців-плідників має ключове значення у селекційній роботі, оскільки від його рівня значною мірою залежать темпи удосконалення породи. Комплексна оцінка роботоздатності з урахуванням кількості перемог у традиційних скачках, проявленої жвавості в призових випробуваннях, сум призових виграшів, показників скороспілості та стабільності виступів дає змогу підвищити племінну цінність жеребців до 45–65 %.

Кобили, що включаються до маточного складу, повинні бути тренуваними та випробуваними, мати перемоги в традиційних призах, а також демонструвати жвавість на різних дистанціях у дворічному віці, що в перерахунку на 1000 м становить не нижче 1,07 с. До відтворного складу можуть бути відібрані (не більше 10 %) також кобили без перемог або ті, що не проходили випробувань, зокрема у випадках, коли їхній генетичний потенціал не був реалізований через травматизм, скорочення термінів випробувань або інші об'єктивні обставини, пов'язані з матеріально-технічними труднощами власників.

Ефективне використання у селекції кобил високого та середнього класів жвавості дозволило кінним заводам України досягти 52,8 % частки переможців у традиційних скачках і забезпечити виграш 89,1 % традиційних призів [21].

Аналіз результатів розіграшу традиційних скачок свідчить, що популяція чистокровної верхової породи в Україні характеризується відносно стабільною

спадковою передачею жвавісних якостей і скакового класу з покоління в покоління.

У роботі з кобилами слід враховувати, що надмірна іподромна експлуатація висококласних тварин може негативно впливати на їх відтворну функцію. У таких випадках спостерігається зниження прояву статевої охоти, а також підвищується частота яловості та абортів [6].

Відбір за екстер'єром передбачає оцінювання коней за сукупністю їхніх переваг і недоліків. Під час проведення відбору особливу увагу приділяють загальній гармонійності тілобудови, міцності сухожильного апарату, а також ширині й глибині грудної клітки. Експертна оцінка екстер'єру для жеребців, що використовуються в племінній роботі, має становити не нижче 4,0 бала, а для кобил — не нижче 3,75 бала за п'ятибальною шкалою [9].

Відбір за генотипом здійснюється у два етапи: на першому етапі проводиться оцінка за походженням із урахуванням племінної цінності предків, а на другому — відбір за якістю потомства.

Відбір за походженням має не менше значення, ніж відбір за роботоздатністю, екстер'єром і промірами. Він ґрунтується на принципі спадкової подібності між предками та нащадками, відповідно до якого від високоякісних батьків очікується отримання більш цінного потомства.

Оцінювання походження передбачає врахування скакового класу значної частини предків із виділенням найбільш цінних представників вітчизняних і світових ліній (Неарко, Норсерн Дансера, Нейтив Дансера), а також окремих родин і маточних гнізд (Доліни, Фіелі, Ітуїки, Бельгії, Руставі, Пучини). Племінна цінність родоводу підвищується у випадках багаторазової наявності видатних предків, особливо за умов помірного або віддаленого інбридингу, що сприяє посиленню спадкової передачі бажаних ознак. Важливим показником є також поступове поліпшення якості коней у родоводі з покоління в покоління, що свідчить про закріплення цінних генетичних характеристик [21].

Важливим етапом племінної роботи є оцінка жеребців-плідників за результатами їхніх виступів і якістю отриманого потомства. Особливу увагу

приділяють стабільності результатів у традиційних скачках, прояву жвавості на різних дистанціях та здатності передавати цінні ознаки нащадкам. Саме жеребці значною мірою визначають темпи генетичного прогресу породи, тому вимоги до них традиційно є більш жорсткими порівняно з кобилами. Оцінка жеребців за якістю потомства проводиться за наявності щонайменше 20 нащадків, отриманих у перших двох ставках. У разі випробування не менше ніж 7 потомків розраховується «індекс успіху». Своєчасна організація апробації плідників дає змогу вже у віці 7–8 років визначити їхню племінну цінність [21].

Під час оцінювання молодих плідників важливо враховувати не лише загальну якість потомства, а й їхню здатність продукувати висококласних коней заводського призначення.

При оцінюванні кобил за якістю потомства слід брати до уваги їхню плодючість, молочність, особливості розвитку лошат, а також рівень їхньої роботоздатності. Вирішальним критерієм у визначенні племінної цінності кобил є скаковий клас потомства. Для первинної оцінки племінної цінності кобили необхідно мати дані щонайменше про трьох випробуваних нащадків.

Основною метою підбору є закріплення у потомстві селекційно цінних ознак, таких як скаковий клас, жвавість, дистанційна спеціалізація, міцність конституції та високі показники екстер'єру, а також компенсація недоліків кобили за рахунок позитивних якостей жеребця-плідника. Підбір, як і відбір, повинен здійснюватися з урахуванням походження, фенотипових характеристик і якості потомства батьківських пар [11].

При формуванні планів підбору необхідно також враховувати досвід використання провідних плідників у породі та ефективність їх застосування в умовах конкретного господарства.

Під час складання планів підбору необхідно дотримуватися таких основних принципів:

- максимальне використання найцінніших за якістю потомства жеребців-плідників;
- запобігання безсистемному інбридингу;

- формування великих однорідних генеалогічних груп.

Основним критерієм визначення племінної цінності жеребців-плідників є результати їх оцінювання за якістю потомства. Найкращі за цим показником жеребці повинні використовуватися з максимальним навантаженням, тоді як плідників із середнім рівнем якості потомства доцільно застосовувати лише в тих генеалогічних комплексах, які вже довели свою ефективність.

Для прискореної та повної апробації цінних за фенотипом і походженням молодих як вітчизняних, так і імпортованих жеребців, доцільно підбирати кобил із різних генеалогічних комплексів та різного рівня племінної цінності.

При підборі за генотипом основною метою є накопичення в родовах цінних у межах породи кличок жеребців-плідників і маток, зокрема Дерзкий, Афінс Вуд, Арт, Ават, Трастід, Зотос, Суздаль, Майкоп, Аврал, Монкотур, за умов використання як аутбридингу, так і інбридингу в помірних ступенях. Практика селекційної роботи свідчить, що при міжлінійних кросах застосовуються як споріднені, так і неспоріднені варіанти підбору [10].

Найбільш результативною формою аутбредного підбору є так званий топ-кросинг (поєднання аутбредної кобили та інбредного жеребця), за якого отримано понад 38 % переможців традиційних призів. Значна частка висококласного потомства також формується в умовах простого та складного інбридингу.

У практиці чистокровного конярства інбридинг застосовується з метою закріплення бажаних спадкових характеристик і підвищення однорідності потомства за основними селекційними ознаками. Найчастіше використовують помірні ступені спорідненого підбору, які дозволяють посилити передачу цінних якостей без істотного негативного впливу на життєздатність тварин. Водночас надмірний інбридинг може спричиняти зниження генетичного різноманіття та погіршення окремих господарсько-корисних показників. Найбільш ефективними для отримання висококласного потомства вважаються схеми підбору із середнім коефіцієнтом інбридингу близько 30 %.

При фенотиповому підборі доцільним є використання як однорідних, так і різнорідних пар за класами жвавості. Оскільки в більшості випадків жеребці-

плідники мають вищі показники жвавості, ніж кобили, це дозволяє застосовувати обидва типи підбору за даною ознакою.

При підборі за показниками жвавості враховують такі класи:

- жеребці-плідники: високий (1.03,0 і швидше), середній (1.03,1–1.05,0), тихий (1.05,1 і тихіше);
- кобили: високий (1.05 і швидше), середній (1.05,1–1.07,0), тихий (1.07,1 і тихіше) [15].

1.4. Аналіз лінійної структури породи в Україні

Сучасна популяція чистокровної верхової породи характеризується чітко сформованою лінійною структурою. Найбільше поширення у світовому кіннозаводстві отримали лінії, що походять від Нейтив Дансера, Неарко та Норсерн Дансера. Представники цих генеалогічних груп відзначаються високою жвавистю, доброю дистанційною витривалістю та здатністю стабільно передавати спортивні якості потомству. В українському конярстві поряд із міжнародними лініями зберігають значення й окремі вітчизняні селекційні поєднання [10].

Тривалий час племінна робота з чистокровною верховою породою була спрямована на збереження і розвиток вітчизняної лінії Дугласа, яка ще наприкінці минулого сторіччя займала найбільшу питому вагу у структурі породи (20 %). З часом лінія Дугласа втратила своє значення в породі, і сьогодні у вітчизняному конярстві її продовжувачів не лишилось. Така ж участь спіткала лінію Рібо, від якої в Україні залишився лише один продовжувач - Гартблей, але на даний час він залишається на окупованій території. Вплив на породу практично втратили такі популярні ще 10-15 років тому лінії, як лінія Феларіса, Мен О'Уора, Дарк Роналда, Турбільона, Пренс Роуз, Блендфорда і Массіна. Лінія Феларіса посідала провідне місце у світовому чистокровному конярстві завдяки високому рівню жвавісних якостей її представників. У кінних заводах України для роботи з нею використовували двох висококласних синів Майкопа — Гріма (1997 р. н. від Гіди, доньки Дерзкого) та Гімна (2000 р. н. від Гранги, доньки Гудзона), а також

понад 30 маток. Селекційна робота з ними здійснювалася у Стрілецькому кінному заводі, де в підборах до Гріма застосовувалися перевірені кроси Феларіс × Дарк Рональд, Феларіс × Дуглас, а також поєднання Феларіс × Рібо, Феларіс × Плассі та Феларіс × Байардо, які проходили практичну апробацію [16].

Жеребець Гімн, який відзначався високою роботоздатністю та цінним походженням, після восьми років використання у Дніпропетровському кінному заводі був залучений до апробації на дочках Інгула (лінія Тедді) та Байкала (лінія Рібо) із застосуванням закріплювального інбридингу на Дерзкого. Водночас у зв'язку з окупацією Стрілецького кінного заводу його потомство не було випробуване на українських іподромах [18].

Лінія Дарк Роналда в Україні представлена 9 жеребцями, але всі вони використовуються у спортивному кіннозаводстві (переважно в українській веорховій породі) завдяки своїм високим спортивним задаткам.

Сьогодні безумовну більшість за кількістю продовжувачів займають найбільш популярні у світі в останні десятиріччя лінії Норсерн Дансера (41,9 %) та Нейтів Дансера (25,8 %), популярність яких пов'язана з їх прогресом за жвавистю у світі. Найчисельнішою є лінія Норсен Дансера. цей жеребець був отриманий від кросу двох провідних ліній світу: Неарко та Нейтив Дансера. Розвиток цієї лінії є доволі розгалуженим, і відбувається через п'ятьох його синів: Ніжинський, Sadlers Wells, Storm Bird. Локал Талент і Danzig. Кращі представники лінії Норсерн Дансера в Україні: Талгадо, Ахілес, Експект, Розчерк, Тахока Принц, Гар Джет, Лааск [22].

Друга за чисельністю лінія Нейтив Дансера розвивається в Україні через двох його синів: Рейз Е Нейтіва і Етена. Рез Е Нейтив вважається одним з найкращих синів Нейтив Дансера; в Україні був представлений своїм онуком Лайнером, який належав ПП "Мустанг" та залишив в якості плідника свого сина Есулана. Від Етена було отримано одного з кращих плідників України - Морфеуса. Сьогодні лінія Нейтив Дансера в Україні представлена саме цими жеребцями, а також Узурпатором та Нотрдамом.

Окрім Норсен Дансера, Неарко дав класного жеребця Назрулу, який також став засновником власної лінії. Він народився в результаті кросу ліній Неарко і Блендфорда і багаторазового інбридингу на видатного скакуна Сент-Саймона. Представниками лінії Назрули в Україні є: Принц Каро, Раунд, Спідертон та Majestic Alphabet.

Линія Неарко в Україні розвивається через його сина – Роял Чарджера і онука Тарн-То. Лінія представлена жеребцем Санніз Флорида і двома його молодими перспективними синами: Астронавтом і Лексусом [21].

У зарубіжному кіннозаводстві в межах ліній Неарко, Норсерн Дансера та Нейтив Дансера середні показники роботоздатності та племінної цінності жеребців є відносно вирівняними, що полегшує селекційний відбір у цих генеалогічних групах, оскільки зі зростанням скакового класу потомства зростає й племінна цінність виробників. Такий взаємозв'язок між роботоздатністю та племінною цінністю має спадковий характер і повинен обов'язково враховуватися при проведенні селекційного відбору.

У вітчизняному кіннозаводстві система апробації імпортованих плідників має базуватися на узагальненому світовому досвіді роботи з новими генеалогічними лініями та сучасними принципами оцінювання їхньої племінної ефективності.

Аналіз родоводів переможців головних зарубіжних скачок I групи свідчить, що найвищі результати досягаються за умови поєднання ліній Неарко, Норсерн Дансера та Нейтив Дансера з кобилами ліній Блендфорда, Тедді, Принц Роуз і Гіперіона [20].

Незакріпленість апробації жеребців світових прогресивних ліній у межах одного господарства є доцільною з точки зору виявлення найбільш ефективних поєднань і позитивно впливає на розвиток та вдосконалення української популяції чистокровної верхової породи.

Висновок з огляду літератури

Чистокровна верхова порода була сформована в Англії у другій половині XVII — першій половині XVIII століття шляхом складного відтворного схрещування. Її родоначальниками вважають арабських жеребців Бейерлей Терка, Дарлей Арабіана та північноафриканського Годольфін Арабіана, які стали предками основних засновників сучасних ліній — Метчема, Херода та Екліпса.

Від моменту становлення породи і до сьогодення базовими методами селекційної роботи в чистокровному кіннозаводстві залишаються відбір і підбір. Племінний відбір здійснюється за комплексом ознак, зокрема фенотипом, скаковим класом, жвавистю, дистанційною спеціалізацією, екстер'єром, промірами, призовою роботоздатністю, скороспілістю, походженням і якістю потомства. Племінний підбір, як і відбір, базується на урахуванні походження, фенотипових особливостей та племінної цінності потомства батьківських пар.

Чистокровна верхова порода має чітко виражену лінійну структуру. Найбільш чисельною у світовому кіннозаводстві є лінія Норсерн Дансера. В Україні нині також використовуються жеребці, що належать до ліній Нейтив Дансера та Неарко. Лінія Дарк Роналда в Україні представлена 9 жеребцями, але всі вони використовуються у спортивному кіннозаводстві

РОЗДІЛ 2

МАТЕРІАЛ, УМОВИ І МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ РОБОТИ

2.1. Місце та об'єкт досліджень

Фермерське господарство ПП «Римчук» засноване 26.12.2006 р. Розташоване за адресою: Україна, Миколаївська обл., Баштанський р-н, село Кам'яне, вул. Степова, 1. За формою власності належить до приватного, керівником є Римчук Микола Миколайович.

Основний рід діяльності господарства - вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур. Крім того, у господарстві займаються розведенням великої рогатої худоби молочних порід, розведенням овець, кіз а також коней. Фермерське господарство має 8000 га площі земельних угідь, в тому числі : ріллі – 1484 га, луків і пасовищ – 2000 га, лісів і насаджень – 1500 га, інших угідь – 500 га, має комбикормовий завод та три зерноочисні комплекси.

Територія кінно-плеємінної частини займає ділянку землі величиною 8 га, на якій розташовані адміністративні будинки та виробнича частина (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Стайня та причеп для транспортування коней

Поголів'я коней чистокровної верхової породи у господарстві становить 64 голови, у т.ч. жеребців-плідників – 5, маточного поголів'я - 16, коней у тренінгу – 15 та молодняку після відбивки - 20 голів. Також 8 голів знаходяться у тренінгу за кордоном (Польща).

У господарстві продукують плідники: Дамір, Ілліус, Едгар, Сварог, Алгоритм. Маточне поголів'я представлене кобилами сімейства Доліни, Трибуни, Едіт.

Коні ПП «Римчук» з 2017 року випробуються на Одеському іподромі. За цей термін ними було виграно 53 призи, у т.ч 15 традиційних.

Робота з молодняком у господарстві триває до терміну досягнення ним двох років. У дворічному віці у період квітня-травня коней відправляють на іподром. Скаковий сезон звичайно триває до серпня-вересня, після чого коней повертають у господарство для подальшого зимового тренінгу.

Об'єкт дослідження - технологічні процеси утримання, відтворення, вирощування та тренінгу молодняку чистокровної верхової породи.

Предметом дослідження був молодняк чистокровної верхової породи у період вирощування та іподромних випробувань.

2.2. Методика виконання роботи

Матеріалом для досліджень була популяція коней чистокровної верхової породи ПП "Римчук" (n=64). Дослідження проводили за матеріалами первинного зоотехнічного обліку господарства. При дослідженні лінійної структури поголів'я коней було поділено за належністю до ліній, шляхом аналізу племінних карток жеребців і кобил.

Відтворювальні якості оцінювалися шляхом використання даних журналів проб, парування і вижеребки кобил з розрахуванням кількості парувань, відсотку зажеребляємості та отриманих лошат. Навантаження на кобил, які проходили тренінг, оцінювались по журналам тренінгу з оцінки тихих і жвавих робіт.

Для аналізу племінного використання жеребців-плідників оцінювали тривалість племінного використання, навантаження у парувальний період,

середню кількість садок, кількість кобил, що прохолостіли та запліднились, відсоток благополучного жереблення.

У кобил різних класів жвавості вивчали основні показники плодючості: кількість плодових років, відсоток прохолостів, жеребності, абортів, слабо- та мертвонароджених, кобил, що благополучно ожеребилися та запліднились в перші 5 років племінного використання.

Екстер'єрні особливості молодняку вивчали шляхом щомісячного взяття промірів. Отримані дані характеризували у розрізі статеві-вікових груп згідно Інструкції з бонітування племінних коней [9].

Економічна ефективність розрахована на даних вартості випробуваного та невипробуваного молодняку з урахуванням витрат на вирощування і тренінг.

Схема проведення досліджень наведена на рис. 2.2.

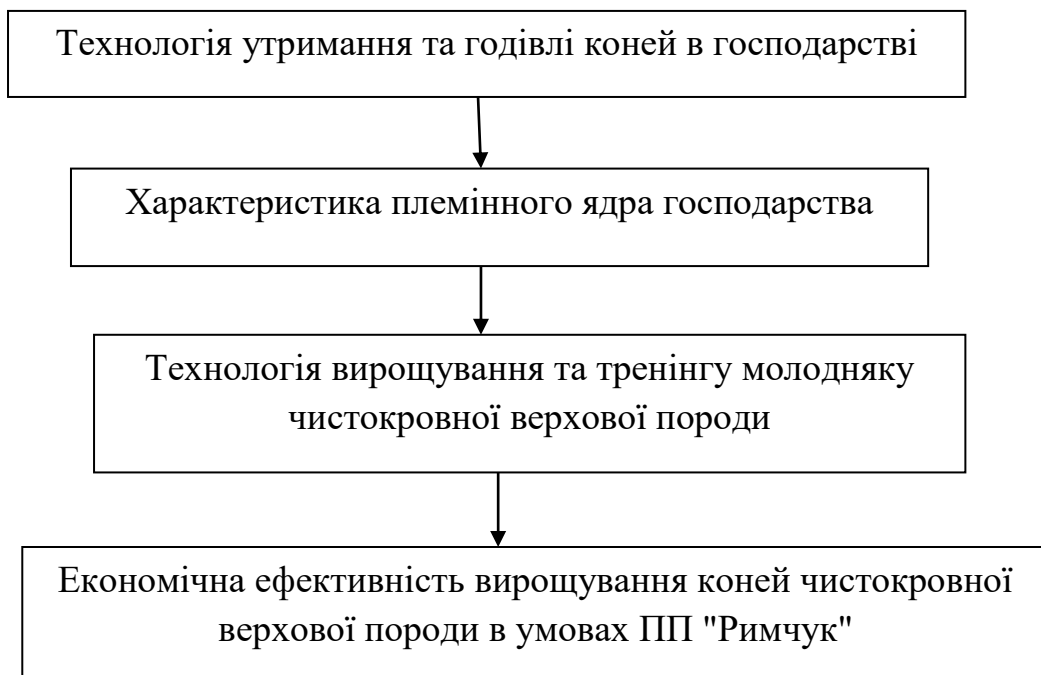

Рис. 2.2. Схема проведення досліджень

РОЗДІЛ 3.

РОЗРАХУНКОВО-ТЕХНОЛОГІЧНА ЧАСТИНА

3.1. Технологія утримання та годівлі коней в господарстві

В господарстві застосовують стаєнну систему утримання. Комплекс виробничих споруд включає двохкорпусну стайню із денниками для жеребців-плідників, кобил з лошатами до відлучення, лошат від відлучення до заїздки, а також 3 манежа для парування кобил. В таблиці 3.1 наведена структура поголів'я у господарстві.

Таблиця 3.1

Структура поголів'я коней чистокровної верхової породи у ПП "Римчук"

Жеребці-плідники		Племінні матки		Молодняк у відйомі		Молодняк в тренінгу		Коні на випробуваннях	
гол	%	гол	%	гол	%	гол	%	гол	%
5	7,8	16	25,0	20	31,3	15	23,4	8	12,5

У племінному господарстві ПП "Римчук" жеребців-плідників утримують в одній стайні з кобилами, але ізольовано від них. Для жеребців передбачений окремий вихід в паддоки та левади. Площа денників для плідників складає 4×4 м. Біля стайні обладнані паддоки площею 600 м², які забезпечують щоденний моціон жеребців; для випасання – левади з розрахунку 0,3 га на одного плідника. Жеребців щодня ретельно чистять, в літній час купають. В якості підстилки в стайнях використовують солому з розрахунку 5 кг на добу на голову.

Кобил в осінньо-зимовий період утримують в денниках площею 14 м² (рис. 3.1). В якості підстилки використовують солому з розрахунку 6 кг на голову на добу. Біля стайні також обладнані 3 вигульних майданчика (рис. 3.2). Щодня кобилам забезпечують моціон на відстань 8-10 км перемінним алюром, в літній період більшу частину доби вони знаходяться на пасовищах. Загальна площа пасовищ у господарстві становить 40 га.

Рис. 3.1. Внутрішній вигляд стайні для утримання коней в господарстві

Рис. 3.2. Вигульні майданчики для моціону молодняку

Для моціону та тренінгу молодняку в господарстві обладнана водильна машина (рис. 3.3) та круглий манеж "бочка". Загальна площа виробничих споруд становить 8 га.

Рис. 3.3. Електромеханічна водилка для тренінгу коней

Молодняк утримують в денниках розміром 3×3,5 м. Їх також щодня чистять, після тренувальних робіт розчищають гачком підошву копит, замивають кінцівки, розтирають солом'яним джгутом спину і корпус. У літній час коней купають.

Кобил чистокровної верхової породи вперше парують у віці 3-4 років залежно від часу закінчення випробувань на іподромі. Парувальний сезон у господарстві починається в лютому і закінчується в червні. Після закінчення парувального сезону проводять ректальне дослідження кобил на жеребність і складають календарний план жереблення з урахуванням середнього терміну жеребності – 335 днів.

Вижеребка у кобил, як правило, відбувається у нічний час і за відсутності ускладнень триває в середньому 30–40 хвилин. Після народження лоша демонструє досить швидкий адаптаційний розвиток: приблизно протягом перших двох годин воно встає на кінцівки, а вже через 2–3 години після пологів намагається розпочати ссання молозива. Для формування 1 кг приросту живої маси лоша потребує близько 10 л материнського молока, енергетична цінність

якого становить орієнтовно 1,8 кормових одиниць. За умов достатньої молочності кобили маса тіла молодняка подвоюється приблизно до 2–2,5-місячного віку, а до завершення першого року життя досягає близько 50–70 % від кінцевої живої маси дорослої тварини.

У перші 2–3 доби після жереблення лошата утримуються разом із матір'ю в стайні, після чого їх поступово починають випускати на нетривалі прогулянки. Молодняк у віці 2–2,5 місяця в літній період зазвичай утримують на пасовищі протягом усього світлового дня, що сприяє його природному розвитку та зміцненню організму.

З метою полегшення подальшої заїздки важливо забезпечити ранній контакт новонародженого лошати з людиною. Уже з перших днів життя (на 3–4 добу) конюх розпочинає поступове привчання тварини до тактильного контакту, включаючи погладження шиї, тулуба, голови та кінцівок. Надалі лоша адаптується до процедур чищення із застосуванням м'якого солом'яного джгута. Починаючи приблизно з п'ятої доби, його поступово привчають до носіння легкого недоуздка та базових навичок руху на повідку.

У 6 - місячному віці (в окремих випадках підсисний період може тривати до 8 міс.) лошат відлучають від кобил. Звичайно відбивку здійснюють по групах – з урахуванням термінів народження і загального розвитку молодняка. Відлучених лошат розміщують поодиноці в денниках.

Добова потреба відлучених лошат у поживних речовинах на жовтень-грудень становить для жеребчиків – 2,8, для кобил – 2,5 корм. од. на 100 кг. живої маси. На одну кормову одиницю має припадати 105 – 115 г перетравного протеїну, 6-7 г кальцію, 5-6 г фосфору, 12-15 мг каротину та 2-3 г кухонної солі.

У період відлучення, початку заїздки, а також під час групового й індивідуального тренування молодняк значну частину часу утримується в левадах із добре розвиненим травостоем. Тривалість перебування на вигулі становить не менше 4–6 годин на добу, при цьому випас організовують у два етапи — у першій та другій половині дня. Після досягнення 10–12-місячного віку жеребчиків і

кобилок починають розміщувати та випускати окремо з метою запобігання небажаним соціальним взаємодіям і забезпечення більш керованого тренінгу.

Саме з цього вікового періоду запроваджується спеціалізована система тренування молодняку, спрямована на розвиток опорно-рухового апарату та функціонального стану внутрішніх органів. Зазвичай через 1,5–2 години після ранкового годування лоша́т випускають у леваду або просторий паддок, де вони спочатку активно рухаються та граються, а приблизно через 30–40 хвилин заспокоюються, після чого персонал приступає до проведення тренувальних вправ. У літній сезон молодняк додатково утримується на пасовищі, що забезпечує природну рухову активність і повноцінне годівне навантаження. Годування лоша́т віком 1–2 роки здійснюється 3–4 рази на добу відповідно до встановленого режиму.

Протягом усього періоду вирощування обов'язковою умовою є регулярний контакт молодняка з людиною. З цією метою обслуговуючий персонал поступово привчає лоша́т до руху на повідку ще в період їх перебування під маткою. При цьому категорично виключається грубе поводження з тваринами, оскільки у ранньому віці формуються основні умовні рефлекси, зокрема оборонні реакції, які за несприятливих умов можуть закріпитися та зумовити формування небажаних поведінкових рис, зокрема підвищеної агресивності.

Вода, поряд із кормами, є одним із ключових чинників підтримання нормального фізіологічного стану організму коней. Напування тварин здійснюють не рідше трьох разів на добу, при цьому орієнтовна потреба становить до 3 л води на 1 кг сухих кормів. Питна вода повинна відповідати ветеринарно-санітарним вимогам: бути чистою, без сторонніх запахів і присмаків, мати хімічний склад у межах чинних стандартів та не містити органічних домішок.

У господарстві для напування використовують підземні (грунтові) води, які подаються до стайні за допомогою трубопровідної системи. У приміщеннях для утримання коней вода розміщується у спеціально обладнаних місткостях, що

забезпечує її природне підігрівання до температури повітря в стайні та запобігає різким температурним перепадам під час споживання.

Слід зазначити, що формування та прояв високих робочих якостей коней безпосередньо залежать від повноцінної годівлі. У зв'язку з цим раціони повинні бути збалансованими за загальною поживністю та повністю покривати фізіологічні потреби тварин у перетравному протеїні, вітамінах, макро- та мікроелементах, що забезпечує оптимальний рівень росту, розвитку та роботоздатності.

Раціон скакового коня повинен складатися з 6-8 кг вівса, 6-7 кг сіна, 0,5-1 кг висівки, 0,5-1 кг сінної муки. При цьому кінь повинен обов'язково отримувати по 50-60 г кальцію та фосфору. Оскільки в кормах цих мінеральних речовин міститься недостатньо, в раціон вводять мінерально-вітамінний комплекс "Есоінстинкт цеосорб", який повністю забезпечує тварин вітамінами та мінералами.

. У господарстві ПП «Римчук» особлива увага надається балансуванню раціонів для кожної статеві-вікової групи коней, враховуючи їх потреби (табл. 3.2):

Таблиця 3.2

Норми годівлі жеребців-плідників чистокровно-верхової породи, на голову
за добу

Показник	Перед- та парувальний періоди		В інший період року	
	Жива маса, кг			
	500	600	500	600
1	2	3	4	5
Суша речовина, кг	12,5	15,0	11,0	13,2
Кормові одиниці	10,0	12,0	7,9	9,5
Обмінна енергія, мДж	104,6	125,5	82,8	99,4
Сирий протеїн, кг	1,67	2,01	1,03	1,24
Перетравний протеїн, кг	1,17	1,41	0,73	0,87
Сира клітковина, кг	2,0	2,4	1,98	2,38
Сіль кухонна, г	30	36	26	32
Кальцій, г	56	60	44	53
Фосфор, г	36	42	33	40
Магній, г	12	15	12	14,4

Продовж. табл. 3.2

1	2	3	4	5
Залізо, мг	1000	1200	880	1056
Мідь, мг	106	127	93	112
Цинк, мг	400	480	352	422
Марганець, мг	500	600	330	396
Кобальт, мг	6,25	7,5	2,2	2,64
Йод, мг	6,25	7,5	2,2	2,64
Каротин, мг	125	150	90	108
Вітаміни:				
А (ретинол), тис. МО	50	60	36	43,2
Д ₃ (холікальціферол), тис. МО	6	7,2	4,0	4,7
Є (токоферол), мг	437	525	330	396
В ₁ (тіамін), мг	43,7	52,5	27,5	33,0
В ₂ (рибофлавін), мг	43,7	52,5	27,5	33,0
В ₃ (пантотенова кислота), мг	62,5	75,0	55,0	66,0
В ₄ (холін), мг	2000	2400	1650	1980
РР (ніацин), мг	100	120	71	86
В ₆ (пірідоксин), мг	30	36	16	20
В ₁₂ (ціанкобаламін), мг	68,7	82,5	55,0	66,0
В _с (фолієва кислота), мг	17,6	21	15	18
Вітаміни:				
А (ретинол), тис. МО	50	60	36	43,2
Д ₃ (холікальціферол), тис. МО	6	7,2	4,0	4,7

Як свідчать дані таблиці 3.2, при складанні раціонів у господарстві особливу увагу приділяють збалансованості їх не тільки за загальною поживністю, але і за вітамінами, макро- і мікроелементами. Поживність кормів за обмінною енергією в передпарувальний та парувальний періоди у 1,26 разів більше, ніж у інші періоди року.

Дані таблиці 3.3 свідчать, що поживність раціону підсисних кобил за обмінною енергією у 1,37 разів більше, ніж у період жеребності.

Таблиця 3.3

Норми годівлі племінних кобил, на голову за добу

Показники	Жеребні			Підсисні		
	Жива маса, кг			Жива маса, кг		
	400	500	600	400	500	600
1	2	3	4	5	6	7
Суша речовина, кг	10,0	12,5	15,0	12,0	15,0	18,0
Кормові одиниці	7,0	8,8	10,5	9,6	12,0	14,4
Обмінна енергія, мДж	73,2	91,5	109,8	100,4	125,5	150,6
Сирий протеїн, кг	1,0	1,3	1,5	1,5	1,9	2,25
Перетравний протеїн, кг	0,7	0,87	1,05	1,04	1,3	1,6
Лізін, г	45	56	67	60	75	90
Сира клітковина, кг	2	2,5	3,0	2,16	2,70	3,24
Сіль кухонна, г	24	30	36	29	36	43
Кальцій, г	45	56	67	54	68	81
Фосфор, г	35	44	52	42	52	63
Магній, г	13	16	19,5	15,6	19,5	23,4
Залізо, мг	800	1000	1200	960	1200	1440
Мідь, мг	85	106	127	108	135	162
Цинк, мг	300	375	450	360	450	540
Марганець, мг	300	375	450	480	600	720
Кобальт, мг	4,0	5,0	6,0	4,8	6,0	7,2
Йод, мг	4,0	5,0	6,0	4,8	6,0	7,2
Каротин, мг	150	187	225	180	225	270
Вітаміни:						
А (ретинол), тис. МО	60,0	74,8	90,0	72	99	108
Д ₃ (холікальціферол), тис. МО	4,0	5,0	6,0	6,0	7,5	9,0
Є (токоферол), мг	250	312	375	300	375	450
В ₁ (тіамін), мг	30	37,5	45	36	45	54
В ₂ (рибофлавін), мг	35	44	52,5	42	52	63
В ₃ (пантотенова кислота), мг	50	62,5	75	60	75	90
В ₄ (холін), мг	1000	1250	1500	1920	2400	2880
РР (ніацин), мг	65	81	97	29	36	43
В ₆ (піридоксин), мг	15	19	22	96	120	144
В ₁₂ (ціанкобаламін), мг	60	75	90	72	90	108
В _с (фолієва кислота), мг	14	17	21	17	21	25

Аналізуючи раціони для молодняку різних вікових груп, бачимо, що найбільшу поживність мають раціони для коней у період тренінгу та випробувань. Кількість обмінної енергії у них становить у 1,3 рази більше, ніж для коней у період відпочинку (табл. 3.4)

Таблиця 3.4

Норми годівлі молодняку та дорослих коней чистокровної верхової породи, на голову за добу

Показники	Молодняк				Дорослі коні масою 500 кг	
	Вік, міс				в період тренінгу і випробувань	в період відпочинку
	6-12	12-18	18-24	24-36*		
	Жива маса, кг					
	250	350	400	500		
1	2	3	4	5	6	7
Суша речовина, кг	7,5	9,9	10,0	12,5	12,5	11,0
Кормові одиниці	6,8	8,7	8,6	10,5	12,5	9,35
Обмінна енергія, мДж	72,1	91,0	89,9	109,8	130,7	97,8
Сирий протеїн, кг	1050	1120	1100	1380	1370	1210
Перетравний протеїн, кг	735	785	713	875	890	785
Лізін, г	54	49	50	56	56	49
Сира клітковина, кг	1550	1680	1800	2250	2250	2000
Сіль кухонна, г	15,0	22,5	25,0	35,0	60,0	33,0
Кальцій, г	55	40	40	40	62	55
Фосфор, г	35	32	30	38	50	44
Магній, г	10,0	13,1	13,2	16,2	16,0	14,0
Залізо, мг	750	790	800	1000	1250	880
Мідь, мг	67	84	85	100	106	88
Цинк, мг	240	297	250	310	370	270
Марганець, мг	45	5,0	4,6	6,2	6,2	5,5
Кобальт, мг	300	395	300	370	500	330
Йод, мг	4,5	5,0	4,0	6,2	6,2	5,5
Каротин, мг	50	62	65	125	125	69
Вітаміни:						
А (ретинол), тис. МО	20,0	24,5	25,0	30,0	50,0	27,0
Д ₃ (холікальціферол), тис. МО	2,0	2,5	2,5	3,0	5,0	2,7

Продовж. табл. 3.4

1	2	3	4	5	6	7
Є (токоферол), мг	225	245	250	300	370	270
В ₁ (тіамін), мг	22,0	30,0	30,0	37,0	37,0	33,0
В ₂ (рибофлавін), мг	22,0	30,0	30,0	37,0	37,0	33,0
В ₃ (пантотенова кислота), мг	37,5	35,0	35,0	41,0	56,0	38,0
В ₄ (холін), мг	1100	1500	1450	1870	1800	1600
РР (ніацин), мг	75	65	63	81	125	71
В ₆ (піридоксин), мг	11	16	15	19	31	16
В ₁₂ (ціанкобаламін), мг	45	60	60	75	75	66
В _с (фолієва кислота), мг	7,0	10,0	10,0	12,5	25,0	16,0

* – тренмолодняк

В таблиці 3.5 приведена поживність 1 кг кормів, які застосовують у господарстві для годівлі коней різних статеві-вікових груп.

Таблиця 3.5

Поживність різних видів кормів для годівлі чистокровних коней різних статеві-вікових груп (в 1 кг)

Вид корму	Кормові одиниці	Перетравний протеїн, г	Кальцій, г	Фосфор, г	Каротин, мг
Овес	1,0	85	1,4	3,3	-
Ячмінь	1,21	81	1,2	3,3	1,0
Кукурудза	1,34	78	0,4	3,1	4,0
Висівки пшеничні	0,71	126	1,8	10,1	4,0
Сіно лугове	0,42	48	6,0	2,1	15,0
Сіно злаково- бобове	0,48	54	6,8	1,9	20,0
Сінне борошно	0,65	102	12,5	2,8	150,0
Морква кормова	0,14	7	0,6	0,5	30,0
Трава лучна	0,25	24	2,4	1,0	30,0
Мелясса	0,08	4,5	0,3	-	-
Насіння льону	1,9	194	2,0	6,4	15,0

Раціон скакового коня повинен містити 6-8 кг вівса, 6-7 кг сіна, 0,5-1 кг висівок, 0,5-1 кг сінного борошна. При цьому кінь повинний обов'язково отримувати по 50-60 г кальцію та фосфору, що досягається шляхом додавання в кашу кальфастоніка.

Крім того, раціони скакових коней постійно повинні бути забезпечені вітамінами, мінеральними речовинами та сіллю. Відомо, що при напруженій роботі значна кількість солі виводиться назовні організму із потом, тому сіль постійно повинна знаходитись у годівниці у вигляді лизунця. Вміст достатньої кількості повареної солі в раціоні має велике значення у зв'язку з тим, що вона відіграє важливу роль у осмотичних процесах, кислотно-лужній рівновазі крові та у водному балансі організму.

3.2. Характеристика племінного ядра породи в господарстві

На даний час у господарстві ПП "Римчук" налічується 5 жеребців-плідників, що належать до різних ліній. Усі плідники занесені в новий том племінної книги, який офіційно затверджений Міжнародним комітетом племінних книг.

Роботоздатність практично всіх жеребців-плідників достатньо висока. Всі плідники вигравали призи I, II і III груп, хоча при перемогах в традиційних скачках у багатьох з них показники жвавості невисокі у зв'язку з нерівним складом учасників скачок.

Більшість плідників, що використовуються у кінному заводі, мають достатню висоту в холці, глибокі груди і хороший кістяк (табл. 3.6).

Таблиця 3. 6

Середні проміри жеребців-плідників

Кличка	Проміри, см			Індекси, %	
	Висота в холці	Обхват		Масивності	Костистості
		грудей	п'ястка		
1	2	3	4	5	6
Дамір	164,0	193,7	20,15	118,1	12,3
Ілліус	163,0	189,6	20,32	116,3	12,5

Продовж. табл. 3.6

1	2	3	4	5	6
Едгар	162,0	191,7	20,83	118,3	12,9
Сварог	164,5	192,2	20,45	116,8	12,4
Алгоритм	163,5	190,5	20,50	116,5	12,5
В середньому	163,4	191,5	20,45	117,2	12,5

Як видно з таблиці 3.6, екстер'єр всіх плідників в цілому задовольняє вимогам відбору. Середня оцінка екстер'єру жеребців, що використовуються в господарстві, становить 3,95 бали за 5-бальною системою. З недоліків екстер'єру зустрічаються м'яка спина (Дамір), короткуватий і спущений круп, м'які бабки (Сварог), перехват під зап'ястям (Алгоритм).

Рис. 3.4. Жеребець Дамір (Дарк Єйнджел-Фінк), 2010 р.н.

Вік жеребців-плідників коливається в межах від 7 до 17 років (табл. 3.7)

Таблиця 3.7

Розподіл жеребців-плідників за віком

Загальна кількість, голів	Вік					
	7-10 років		11-14 років		15-17 років	
	Голів	%	Голів	%	Голів	%
5	1	20,0	2	40,0	2	40,0

Найстаршим плідником господарства є жеребець Дамір (16 років) (рис. 3.4), наймолодшим – Сварог (7 років).

Оцінка скакового класу маточного складу показує, що в кінному заводі 9 кобил, або 56,2% вигравали і займали платні місця в призах I, II, III груп (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Характеристика племінних маток за скаковим класом

Переможці традиційних призів						Не здобули перемог		Не випробу- вались		Разом	
I гр.		II гр.		III гр.							
гол	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол	%
4	25,0	3	18,7	2	12,5	3	18,7	4	25,0	16	100

Зі всього поголів'я 30% (5 голів) кобил випробувались у віці двох років і 17% (3 голови) - трьох. У кінному заводі у відтворний склад вводиться невелика група кобил, що не пройшли випробування (25% або 4 голови). Тенденція відбору кобил, що не випробувались на іподромі та не виграла групових скачок, по господарству з кожним роком збільшується, а частина переможниць і призерів традиційних скачок зменшується. В основному, це пов'язано з неможливістю проведення скачок під час воєнного стану, оскільки проблемною стає логістика, а також відсутність необхідних фахівців (тренерів, жокеїв, коноводів) в усіх господарствах, які вирощують коней чистокровної верхової породи. Відсутність тоталізатору та преміально-призового фонду також є одним з низки факторів, який негативно впливає на розвиток чистокровного конярства в Україні.

Аналізуючи динаміку промірів та індексів тілобудови племінних кобил господарства, можна зробити висновок, що більш ніж за 3 роки істотних змін в промірах і типах тілобудови маток не відбулося (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Середні проміри маточного складу

Роки	п, гол.	Проміри, см			Індекси, %	
		Висота в холці	Обхват		Масив- ності	Костис- тості
			грудей	п'ястка		
2023	23	160,0	186,5	19,7	115,9	12,3
2024	20	161,0	187,4	19,9	116,4	12,3
2025	16	162,0	188,2	19,8	116,2	12,2
В середньому	-	161,0	187,4	19,8	116,1	12,26

За калібром матки кінного заводу виходять на рівень планового завдання по породі, але при достатній масивності всі кобили дещо біднокістні.

Розподіл чистокровних маток за лініями наведено в таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Розподіл кобил за лініями та генеалогічна структура

Лінія	Роки					
	2023		2024		2025	
	Гол.	%	Гол.	%	Гол.	%
Норсерн Дансера	7	30,4	7	35,0	7	43,8
Плассі	2	8,7	2	10,0	1	6,3
Нейтів Дансера	5	21,7	4	20,0	4	25,0
Альконтара	3	13,0	2	10,0	-	-
Назрулли	4	17,4	4	20,0	3	18,8
Рауфбольда	2	8,7	1	5,0	1	6,3
Усього	23	100,0	20	100,0	16	100,0

Як видно з даних таблиці 3.10, найбільшу питому вагу в лінійній структурі маточного поголів'я останні роки мають кобили лінії Норсерн Дансера: у 2025 році вона становила 43,8%. Кобили лінії Альконтара були продані, внаслідок чого генеалогія маточного складу зменшилась з 6 до 5 ліній. Найменшу питому вагу в структурі мають кобили ліній Плассі та Рауфбольда - по 1 голові (6,3%).

За даними експертної оцінки маточного поголів'я, проведеної Державним підприємством "Конярство України", за останні 3 роки лише одна кобила отримала оцінку 3,5, тоді як найбільший відсоток кожного року становили тварини з експертною оцінкою 3,81 і більше (60,9, 50,0 та 56,3% відповідно), що свідчить як про високий клас тварин, так і про правильну технологію вирощування та утримання (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Експертна оцінка племінних кобил за 2023-2025 роки

Роки	Кількість, гол.	Оцінка, бали							
		3,5 і менше		3,51-3,70		3,71-3,80		3,81 і більше	
		гол.	%	гол.	%	гол.	%	гол.	%
2023	23	-	-	4	17,4	5	21,7	14	60,9
2024	20	1	5,0	3	15,0	6	30,0	10	50,0
2025	16	-	-	3	18,7	4	25,0	9	56,3

В таблиці 3.12 представлені дані щодо експертної оцінки молодняку чистокровної верхової породи, отриманого від племінних маток господарства

Таблиця 3.12

Експертна оцінка молодняку за 2023-2025 роки

Оцінено, гол.	Оцінка, балів											
	4,00 і >		3,85		3,75		3,6		3,5		< 3,5	
	гол	%	гол	%	гол	%	гол	%	гол	%	гол	%
62	7	11,3	21	33,9	14	22,6	12	19,4	8	12,9	-	-

Як видно з приведених даних, з 62 гол. оціненого молодняку 28 гол, або 45,2% одержали оцінки 3,85 бали і вище, тобто повністю задовольняли вимогам породи за типом, порідністю та екстер'єром. Велика кількість молодняку (26 гол, або 41,9%) одержала середні оцінки від 3,60 до 3,75 балів. Низький бал - 3,5 отримали 8 голів молодняку, яки мали незначне затримання у розвитку.

Калібр молодняку, який надходить для випробувань на іподроми за останні 3 роки залишається майже без змін. У загальній масі молодняк доволі крупний. Із загальної кількості дворічок (62 гол) 15 гол, або 24,2% мали висоту в холці 160 і більше см; 29 гол (46,8%) - 158-160 см; 12 гол (19,4%) - 155-158 і 6 гол мали висоту в холці нижче 155 см.

3.3. Технологія вирощування та тренінгу молодняку чистокровної верхової породи

Підсисний період у лошат чистокровної верхової породи триває 8 місяців. В цей час вони знаходяться з кобилами на пасовищах в спеціально обладнаних левадах з електропастухами. Протягом першого місяця життя лошата споживають тільки материнське молоко, після чого їх починають поступово привчати до плющеного вівса з розрахунку 100-200 г на добу, і доводячи до моменту відлучення до 3-4 кг на добу.

Відлучення у господарстві проводиться денниковим методом: коли кобилу з лошам заводять в денник, потім кобилу одразу виводять, а лоша залишається у деннику. В подальшому молодняк утримується індивідуально. В теплу пору року відлучені лошата переважно знаходяться на пасовищі або на вигульних майданчиках.

Після вижеребки на кожне лоша заводять індивідуальні картки, де прописаний план протиепізоотичних та профілактичних заходів. Для контролю росту і розвитку у них беруть проміри для порівняння з контрольною шкалою. Показники росту і розвитку молодняку 2024 року народження представлені в табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Показники росту молодняку господарства за період 2024-2025 роки

Жеребчики								
Вік, міс	Висота в холці		Обхват грудей		Обхват п'ястка		Маса	
	см	%	см	%	см	%	кг	%
3	124	98,4	121	97,5	14,75	98,3	142	96,5
6	135	99,2	137	97,8	16,50	100,0	230	97,8
12	147	98,0	153	98,7	17,75	98,6	314	98,1
18	153	98,0	165	100,0	18,75	98,6	371	100,2
24	157	99,3	174	100,5	19,25	100,0	422	101,6
Кобилки								
Вік, міс	Висота в холці		Обхват грудей		Обхват п'ястка		Маса	
	см	%	см	%	см	%	кг	%
3	119	95,2	125	99,2	14,0	96,5	140	93,3
6	133	99,2	137	99,2	15,75	98,4	235	97,9
12	148	100	155	100	17,5	98,5	318	99,3
18	153	99,4	165	100	18,5	100	365	101,3
24	155	99,3	172	99,4	18,75	100	415	102,4

Як свідчать дані таблиці 3.13, найбільші відхилення від контрольної шкали у молодняку спостерігаються у віці 3 місяців. В процесі росту і розвитку ця різниця нівелюється, і у дворічному віці як жеребчики, так і кобилки господарства відповідають вимогам Інструкції з бонітування [9].

Тренінг молодняку чистокровної верхової породи поділяється на три періоди : перший – від відлучення до заїздки (період групового тренінгу); другий – від заїздки до відправлення на іподром (період індивідуального заводського тренінгу); третій – індивідуальний іподромний тренінг (період максимальних тренувальних навантажень та офіційних випробувань).

Груповий тренінг розпочинають через 8-10 днів після відлучення лошат, коли вони звикають до нових умов догляду, годівлі та утримання. Груповий тренінг проводиться вранці, через 2-2,5 год після годівлі, у спеціальному пристосуванні: електромеханічній водилці (рис. 3.3). Принцип його полягає в тому, що кожний кінь відокремлюється від іншого вертикальним полотном, яке рухається з різною швидкістю, змушуючи тварин змінювати алюри (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Принцип дії електромеханічної водилки

Таблиця 3.14

Схема групового тренінгу для молодняку чистокровної верхової породи

Алюри та їх чергування	Тривалість руху, хв	
	Від відлучення до 1 року	С 1 року до заїздки
Крок	5	5
Рись	10	10
Крок	10	10
Рись	5-10	7-10
Кентер	-	3-5
Крок	20	25
Всього за день	50-55	60-65

Режим групового тренінгу (загальну тривалість, тривалість руху тих чи інших алюрів, величину дистанції, швидкість руху, чергування алюрів) встановлюють з урахуванням віку і стану молодняка, сезону, кліматичних та інших факторів (табл. 3.14).

У пасовищний сезон однорічних лошат переводять на левадне утримання, поєднуючи його із груповим тренінгом.

Основною метою заїздки є привчання молодняка до роботи під сідлом і до управління поводом і голосом. Від правильно проведеної заїздки значною мірою залежить характер коня та успіхи його використання. Заїздку проводять поступово, уважно, терпляче, не змушуючи коня виконувати вправи, які він ще не засвоїв. Під час заїздки тренер ретельно аналізує індивідуальні особливості поведінки лошат та усуває причини їхньої непокори. Заїздку молодняка чистокровної верхової породи проводить тренер з коноводом, який постійно доглядає, годує і чистить лоша. При дотриманні елементарних правил спілкування з молодняком, більшість лошат заїзжається протягом 8-10 днів. Якщо заїздка проходить з труднощами, в жодному разі не допускається грубе поводження з твариною, «заламування» молодого коня, що призводить до прояву в нього поганих звичок, злого норову, агресивності і нерідко до «помсти» у старшому віці.

Заїздку молодняка чистокровної верхової породи проводять у серпні-вересні і поєднують її з перебуванням коней на пасовищах. До цього часу молодняк досягає в середньому 1,5-річного віку. Якщо підготовка до заїздки йшла належним чином, то із зазначеного віку лоша привчають до вуздечки, вкладаючи йому в рот вудила разом з ласощами. Після того як надівання і знімання вуздечки стають для коня звичними, його привчають до сідлання. Це роблять у деннику, де коня, поставленого головою до годівниці, тримає коновод за недоуздок. Спочатку коневі на спину кладуть вальтрап, а потім дуже обережно сідло, краще без путлиць і стрем'ян. Якщо кінь спокійно до цього ставиться, то легенько підтягують попругу. Вуздечку надівають поверх недоуздка і привчають до роботи на корді в спеціальному манежі - "бочці" (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Манеж "бочка" для індивідуального тренінгу молодняку

За допомогою спеціального ремінця корду одночасно прикріплюють до обох кілець вудил і недоуздка, що запобігає травмуванню рота коня під час його раптових ривків. Рух лошати на корді контролює тренер, який стоїть у центрі кола і тримає кінець корди, і коновод, який веде лоша по колу за повід. Коли рух по колу в обидва кінці освоєно, то тренер сам керує роботою лошати голосом, кордою і довгим (5-6 см) гнучким батоном (шамбер'єр), який використовується лише як підказка рухатися вперед (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Заїздка молодого коня. Привчання до сідла.

При відсутності непокори лошати приблизно через тиждень роботи на корді розпочинають підготовку до посадки на коня вершника. У деннику коновод тримає коня за повід з лівого боку, а вершник підходить до коня і кладе руки йому на спину. Коли кінь звикне до такої вправи, то коновод правою рукою бере вершника за зігнуту ліву ногу нижче коліна і обережно допомагає йому лягти черевом поперек спини коня. Лише після звикання до цієї вправи вершник переносить праву ногу через круп і сідає верхи. Це повторюється кілька разів, поки вершник сяде в сідло.

Важливо, щоб вершник був досвідчений і важив не більше 50 кг. Коня з вершником водять по колу тренер і коновод доти, поки він не буде робити спроби скинути вершника. Після того як кінь звикне до вершника, його привчають до систематичної роботи кроком, риссю, кентером і галопом, після чого починають індивідуальний тенінг в польових умовах.

Підготовка півторарічних коней до наступних випробувань зазвичай поділяється на декілька етапи (табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Схема індивідуального тренінгу коней чистокровної верхової породи при підготовці до скакового сезону

Алюр	Жеребчики	Кобилки
1	2	3
Жовтень-листопад		
Крок	8-10 хв	8-10 хв
Рись	10-15 хв	8-12 хв
Крок	15-20 хв	15-20 хв
Загальний об'єм роботи	5-6 км	4-5 км
Грудень-січень		
Крок	6-8 хв	6-8 хв
Рись	15-25 хв	12-20 хв
Крок	5 хв	5 хв
Кентер	1000-1400 м	1000-1200 м
Крок	20-25 хв	20-25 хв
Загальний об'єм роботи	6-8 км	6-7 км

Продовж. табл. 3.15

1	2	3
Лютий		
Крок	5-8 хв	5-8 хв
Рись	10-15 хв	10-12 хв
Крок	5 хв	5 хв
Кентер	1400-1600 м	1200-1400 м
Крок	20-25 хв	20-25 хв
Загальний об`єм роботи	7-8 км	6-7 км
Березень		
Крок	5-8 хв	5-8 хв
Рись	10-15 хв	10-12 хв
Крок	5 хв	5 хв
Кентер	1500-1800 м	1400-1600 м
Крок	20-25 хв	20-25 хв
Загальний об`єм роботи	7-9 км	6-8 км
Квітень-травень		
Крок	5-8 хв	5-8 хв
Рись	10-15 хв	10-12 хв
Крок	5 хв	5 хв
Кентер	1600-2000 м	1500-1800 м
Крок	20-25 хв	20-25 хв
Загальний об`єм роботи	7-9 км	7-8 км

Як свідчать дані таблиці 3.15, навантаження на кобил на всіх етапах підготовки є меншим, ніж на жеребців. В цілому ж, в схемі підготовки молодих коней до скакового сезону дотримуються принципу поступовості, оскільки робота з молодими кіньми потребує крайньої обережності для запобігання травм та фізичного перенапруження.

3.4. Економічна ефективність вирощування коней чистокровної верхової породи в умовах ПП "Римчук"

Одним із факторів, що значно впливає на вартість лошат - жвавісний клас племінних кобил, від яких вони отримані. Лошата, які отримані від маток, що не

проходили випробування на іподромі, мають меншу цінність за рахунок відсутності показника жвавості маток, який дає можливість оцінити їх за роботоздатністю. Внаслідок цього проблематичним стає прогнозування роботоздатності молодняку в майбутньому, тому вартість лошати від кобили, що не випробувалась, значно нижча, ніж від випробуваної.

Для коней, що випробувались на іподромах, вартість складається з кількості перемог, жвавості, дистанційності та витривалості, а також відсутності травм і патологій. В таблиці 3.16 наведена ефективність вірощування та реалізації молодняку в господарстві.

Таблиця 3.16

Економічна ефективність вирощування коней чистокровної верхової породи
у ПП "Римчук"

Показник	Кількість на 1 гол/рік	Вартість 1 од.	Загальна вартість
Сіно, кг	4500	10	45000
Овес, кг	2500	12	30000
Комбікорм, кг	1200	18	21600
Мінеральні добавки	120	400	48000
Підстилка, кг	3500	5	17500
Ветеринарні послуги	-	12000	12000
Оплата праці персоналу	-	52000	52000
Електроенергія/вода	-	9000	9000
Амортизація приміщень та інвентарю	-	18000	18000
Транспортні витрати	-	7000	7000
Інші витрати	-	8000	8000
Собівартість вирощування 1 гол., грн	268100		
Реалізаційна ціна, грн	200000		
Прибуток, грн	-68100		
Рентабельність, %	- 22,8		

Судячи з даних таблиці 3.16, вирощування чистокровних верхових коней є збитковим, рівень рентабельності становить - 22,8%. В даному випадку

реалізаційну ціну розглядали як середню між кіньми, які не випробувались на іподромах та тими, що випробувались. Однак випробування також потребує додаткових витрат, таких як оренда денників та транспортування і процедури ветеринарного контролю у випадках, якщо коні випробуються за кордоном. В Україні призовий фонд відсутній, тому випробування на іподромі також є збитковими. Востаннє скачки на Одеському іподромі проводились у 2022 році. Підсумки скаковиз сезонів 2021-2022 рр наведені в таблиці 3.17.

Таблиця 3.17

Результати випробувань коней чистокровної верхової породи у сезонах 2021-2022 рр

Коневласники	Кількість, гол	Кількість виступів	Кількість перемог	У т.ч. у традиційних призах	% перемог від загальної кількості виступів	% перемог в традиційних призах від загальної кількості виступів
Дніпропетрівський к.з.	17	35	15	11	42,8	31,4
Онуфріївський к.з.	25	58	7	5	12,0	8,6
ПП «Римчук»	13	27	11	9	40,7	33,3
П. вл. Рикова В.О.	7	15	5	2	33,3	13,3
Інші	5	11	3	1	27,3	9,1
Усього	67	146	41	28	В середньому 31,2	В середньому 19,1

Як свідчать дані таблиці 3.17, найвищий відсоток перемог у традиційних призах належить Дніпропетрівському кінному заводу, але показники ПП "Римчук" поступаються їм усього на 2,1%. За перемогами у традиційних призах ПП "Римчук" є безумовним лідером: 33,3% серед усіх коневласників, які приймали участь у сезонах.

Чистокровні верхові коні ПП "Римчук" почали випробуватися на Одеському іподромі у 2019 році. За 3 роки ними було здобуто 32 перемоги у традиційних призах (рис. 3.7).

Рис. 3.7. Гн. жер БЕРТРАН (Дамір-Барма), власник ПП "Римчук", жокей Москаль Д.

Після початку повномасштабного вторнення господарство продовжило випробування коней на іподромах Польщі. За період 2022-2025 рр вихованцями ПП "Римчук" було здобуто 11 перемог у традиційних призах (рис. 3.8).

Рис. 3.8. Гн. жер. АЛГОРИТМ (Гермес-Астрофанія), власник ПП "Римчук", переможець 4 традиційних призів у м. Варшава

ВИСНОВКИ

1. Фермерське господарство ПП "Римчук" займається розведенням коней чистокровної верхової породи. Поголів'я коней у господарстві становить 64 голови, у т.ч. жеребців-плідників – 5, маточного поголів'я - 16, коней у тренінгу – 15 та молодняку після відбивки - 20 голів. Також 8 голів знаходяться у тренінгу за кордоном (Польща).

2. Найбільшу поживність мають раціони для коней у період тренінгу та випробувань. Кількість обмінної енергії у них становить у 1,3 рази більше, ніж для коней у період відпочинку.

3. Середня оцінка екстер'єру жеребців, що використовуються в господарстві, становить 3,95 бали за 5-бальною системою.

4. Найбільшу питому вагу в лінійній структурі маточного поголів'я мають кобили лінії Норсерн Дансера (43,8%); найменшу - кобили ліній Плассі та Рауфбольда - по 1 голові (6,3%).

5. Економічна ефективність вирощування чистокровних коней у господарстві є збитковою: рівень рентабельності становить - 22,8%.

ПРОПОЗИЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

Для підвищення рентабельності вирощування коней пропонується скоротити поголів'я шляхом реалізації. Для цього запровадити проведення виводок-аукціонів, залучення населення до реабілітаційних заходів (іпотерапія, іповенція); проведення кінноспортивних свят та активної участі у житті регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь А. А. Конярство України: віхи історії і сучасність. *Науково-технічний бюлетень ІТ УААН*. № 82. Харків, 2002. С. 131-138.
2. Буркат В. П., Коваленко В. П. Генетичні ресурси сільськогосподарських тварин України. Київ : Аграрна наука, 2014. 352 с.
3. Волгіна Н., Волков Д. Визначення конституції коней різних порід. *Тваринництво України*. 2011. № 11. С. 15–17.
4. Гнап Л.К. Організація відтворення конепоголів'я. *Сучасна ветеринарна медицина*. 2012. № 2. С. 56–59.
5. Головач М. Й., Головач М.М. Конярство ХХІ сторіччя – стан, проблеми та перспективи розвитку. *Вісник аграрної науки*. 2010. №12. С. 79–80.
6. Гопка Б., Скоцик В., Зламанюк Л. Відтворення поголів'я коней. *Agroexpert*. 2013. № 2. С. 106–107.
7. Гопка Б., Скоцик В. Коротко про історію розвитку конярства на теренах України. *Agroexpert*. 2012. № 7. С. 99–101.
8. Державне підприємство «Конярство України». Офіційний сайт. URL: <https://horse.org.ua> (дата звернення: 03.06.2026).
9. Інструкція з бонітування племінних коней. Інструкція з ведення племінного обліку в конярстві. Положення про централізований племінний облік у конярстві. К.: Арістей, 2007. 108 с.
10. Жукорський О. М. Сучасний стан та перспективи розвитку конярства України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва*. 2018. Вип. 289. С. 45–53.
11. Ковальчук Н. А., Соколова Г. О. Комбінаційна здатність ліній і родин коней чистокровної верхової породи за показниками роботоздатності. *Науково-технічний бюлетень ІТ НААН*. Харків, 2012. № 106. С. 39-43.
12. Кунець В. В. Вітчизняне конярство: досвід століть (1848-2010 рр.): бібліографічний показник у 2-х частинах: НААНУ, Ін-т тваринництва; уклад. В. В. Кунець, наук. ред. Є. В. Руденко. Харків, 2011. 274 с.

- 13.Присяжнюк М. Розвиток конярства України у 20-і рр. минулого століття. *Тваринництво України*. 2011. № 4. С. 37–39.
14. Правила випробувань племінних коней рисистих, верхових і ваговозних порід на іподромах України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0614-02> (дата звернення 02.03.2023).
15. Про затвердження нормативно-правових актів щодо бонітування племінних коней і племінного обліку в конярстві. Інструкція з бонітування племінних коней : наказ Міністерства аграрної політики України від 15.10.2003 р. № 364. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0992-03> [дата звернення 17.12.2022].
- 16.Селекційно-генетичний моніторинг у конярстві: монографія. І. В. Ткачова та ін.; ред. І. В. Ткачова. Київ: Аграрна наука, 2018. 238 с.
- 17.Тваринництво України : статистичний збірник. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/07/Arch_tvar_zb.htm [дата звернення 17.05.2026].
18. Ткачова І.В. Реалізація генетичного потенціалу заводських порід коней в економічних умовах України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2009. Вип. 138. С. 197–205.
19. Ткачова І. В. Динаміка поголів'я і показники селекційних ознак чистокровної верхової породи коней в Україні. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН*. 2016. № 116. С. 161-170.
20. Ткачова І. В. Сучасна лінійна структура чистокровної верхової породи в Україні. *Науковий вісник Луганського національного аграрного університету*. 2010. № 12. С. 311-317.
21. Ткачова І.В. Збереження та удосконалення заводських порід коней в умовах обмеженого генофонду. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН*. Харків, 2017. № 118. С.180-191.
- 22.Ткачова І. В. Породний склад конярства в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. Технічні науки. 2020. Вип. 209. С. 128–130.

23. Ткачова І. В. Система селекції у конярстві. *Вісник аграрної науки*. 2017. № 12. С. 40–47.
24. Ткачова І.В. Тип та екстер'єр коней чистокровної верхової породи. *Науково-технічний бюлетень Інституту тваринництва НААН*. Харків, 2009. № 99. С.106-112.
25. Allen W. R. The development and application of modern reproductive technologies to horse breeding. *Reproduction in Domestic Animals*. 2020. Vol. 55 (Suppl. 3). P. 3–12.
26. Geir S. Respiratory gas exchange indices for estimating the threshold. [S. Geir, B. Robstad, O. H. Skjnsberg, F. Borchsenius]. *Journal of Sports Science and Medicine* . 2005. № 4 . P. 29-36.
27. Flores J. G., Bueno V. L. C., Bastos H. B. A., Rechsteiner S. M. E. F. Foal sex in Thoroughbred horses: related factors. *Animal Reproduction*. 2024. Vol. 21, № 3.
28. Hematological biochemical profile of endurance rides horses in relation to their performance [P. Jahn, R. Kabes, H. Hartlova et all] *Folia veterinaria*. 2001. Vol. 45, Supple 4. P. 24-27.
29. Nadeau J. A., Burns E. A. Nutritional management of growing Thoroughbred foals. *Equine Veterinary Education*. 2022. Vol. 34, № 6. P. 321–329.
30. Rogers C. W., Firth E. C., McIlwraith C. W. Barriers to improving the welfare of Thoroughbred racehorses through changes in management practices // *Animals*. 2022. Vol. 12. DOI: 10.3390/ani12030321.
31. Todd E. T., Hamilton N. A., Velie B. D., Thomson P. C. The effects of inbreeding on covering success, gestation length and foal sex ratio in Australian Thoroughbred horses. *BMC Genetics*. 2020. Vol. 21. Article 41. DOI: 10.1186/s12863-020-00847-1. URL: <https://bmccgenomdata.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12863-020-00847-1> (дата звернення: 03.06.2026).

